

عاریه

عاریه یکی از اقسام عقود است.

فهرست مندرجات

- ۱ - معنای لغوی عاریه
- ۲ - تعریف اصطلاحی عاریه
- ۳ - احکام عاریه
- ۴ - ارکان عاریه
- ۵ - وظائف و تعهدات معیر (عاریه دهنده)
- ۶ - حقوق و تکالیف مستعیر
- ۷ - شرط ضمن بر عاریه گیرنده
- ۸ - شرط عین در صحت عاریه
- ۹ - عاریه طلا و نقره
- ۱۰ - نوع عقد عاریه
- ۱۱ - تفاوت عاریه با ودیعه
- ۱۲ - حکم تلف شدن عین مستعاره
- ۱۳ - منابع جهت مطالعه
- ۱۴ - پانویس
- ۱۵ - منابع

معنای لغوی عاریه

عاریه در لغت به معنای هر چیزی است که قابل داد و ستد باشد و وجه تسمیه آن عار بودن اخذ عاریه است.

تعریف اصطلاحی عاریه

در اصطلاح حقوقی نیز عقدی است که به موجب آن، یکی از طرفین عقد به دیگری اجازه می‌دهد که از عین مال او مجاناً استفاده کند. عاریه دهنده را معیر و عاریه گیرنده را مستعیر می‌گویند.

«عاریه» آن است که کسی مال خود را در اختیار کسی بگذارد تا از آن استفاده کند و چیزی هم به عنوان «اجرت» یا به عنوان دیگر از او نگیرد.
[\[۱\] تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۵۹۱.](#)

احکام عاریه

برای صحت عقد عاریه، عاریه دهنده باید اهلیت داشته باشد. علاوه بر آن باید مالک منافع مالی باشد که به عاریه می‌دهد، اگر چه مالک عین مال نباشد؛ بنابراین صاحب حق انتفاع از چیزی، می‌تواند آن را به دیگری عاریه دهد، مگر این‌که شرط مباشرت شده باشد. طرفین عقد عاریه باید علاوه بر اهلیت، قصد بر عاریه نیز داشته باشند. هر چیزی که بتوان با بقاء اصلش از آن منتفع شد، می‌تواند موضوع **عقد عاریه** قرار گیرد. منفعتی که مقصود از عاریه است باید مشروع و عقلانی باشد. بنابراین خانه، اتومبیل، باغ، میز و صندلی و... که با استفاده از آن، عینش از بین نمی‌رود، قابل عاریه دادن است؛ ولی انواع خوراکی را نمی‌توان عاریه داد. مال مورد عاریه باید معین و معلوم نیز باشد.

«عاریه، عقدی جائز است، بنابراین طرفین عقد می‌توانند هر گاه که بخواهند آن را بر هم زنند».

[\[۲\] مفاد ماده ۶۳۸ قانون مدنی](#)

تعیین مدت در آن نیز نمی‌تواند نوع عقد را تغییر دهد؛ به عنوان مثال اگر عاریه اتومبیل به مدت ده روز باشد، می‌توان قبل از ده روز عقد را فسخ کرد؛ چرا که عاریه از نوع عقد جائز است.

ارکان عاریه

عاریه دهنده را «معیر»، عاریه گیرنده را «مستعیر» و مال عاریه داده شده را «عین مستعار» می‌گویند.

وظائف و تعهدات معیر (عاریه دهنده)

(۱) عدم مسئولیت معیر در خسارت‌های احتمالی؛

«هرگاه مال مورد عاریه دارای عیوبی باشد که برای مستعیر خساراتی وارد کند معیر مسئول خسارات نخواهد بود، مگر این‌که عرفاً مسبب محسوب شود.

[\[۳۱\]](#) مفاد ماده ۶۳۹ قانون مدنی

عدم مسئولیت معیر به این جهت است که او قصد نیکوکاری داشته است؛ مگر این‌که عرفاً مسبب محسوب شود مثلاً اتومبیلی را که فاقد ترمز است، عاریه دهد. در صورت تصادف مستعیر، شخص عاریه دهنده ضامن است.

(۲) مخارج نگاهداری مال مورد عاریه؛ هزینه‌هایی جهت بقاء مال عارض می‌شود مثل رفع خرابی سقف اطاق، رفع گرفتگی چاه که به عهده مالک و معیر می‌باشد و نمی‌توان آن را بر دیگری تحمیل کرد.

«مخارج لازم برای انتفاع از مال عاریه به عهده مستعیر است و مخارج نگهداری آن تابع عرف و عادت است مگر این‌که شرط خاصی شده باشد».

[\[۳۲\]](#) مفاد ماده ۶۴۶ قانون مدنی

بنابراین هزینه‌های انتفاع مثل استعمال بنزین و روغن در اتومبیل یا هزینه نگهداری مثل هزینه پارکینگ به عهده مستعیر است ولی هزینه بقاء ماشین مثل تعمیرات اساسی و کلی موتور اتومبیل به عهده مالک خواهد بود؛ مگر این‌که بر خلاف آن توافق شده باشد.

حقوق و تکالیف مستعیر

(۱) محافظت از مال مورد عاریه؛ عاریه گیرنده باید از مال مورد عاریه محافظت نماید، تا این‌که به صاحبش برگرداند و چون مال مزبور برای انتفاع است، بد مستعیر امانی است لذا مجاز به تعدی و تفریط در مورد مال مورد عاریه نیست، به عنوان مثال اگر حیوانی را به عاریه می‌گیرد، باید آب و غذایش را به موقع بدهد.

«مستعیر ضامن تلف یا نقصان مال عاریه نمی‌باشد مگر در صورت تفریط یا تعدی»

[\[۳۳\]](#) مفاد ماده ۶۴۰ قانون مدنی

پس اگر تعدی و تفریط نکند و خسارتی به مال وارد شود؛ چون او امین محسوب می‌شود، ضامن نخواهد بود.

(۲) بهره‌برداری متعارف؛ عاریه برای انتفاع مجانی است ولی باید به طور متعارف باشد، مثلاً از حیوان سواری، نمی‌توان به عنوان بارکشی استفاده کرد.

(۳) ممنوعیت در تصرف غیر؛

«مستعیر نمی‌تواند مال عاریه را به هیچ نحوی به تصرف غیر دهد مگر به ان معیر و الا تعدی محسوب می‌شود و ضامن خواهد بود»

[\[۳۴\]](#) مفاد ماده ۶۴۷ قانون مدنی

شرط ضامن بر عاریه گیرنده

«اگر بر مستعیر شرط ضامن شود، مسئول هر کسر و نقصانی خواهد بود اگر چه مربوط به عمل او نباشد».

[\[۳۵\]](#) مفاد ماده ۶۴۲ قانون مدنی

بنابراین در صورت شرط ضامن، عاریه گیرنده مسئول خواهد بود.

شرط عین در صحت عاریه

عین مستعاره باید به گونه‌ای باشد که استفاده حلال از آن با بقای اصل آن، امکان داشته باشد؛ مانند لباس و ظرف، ولی اگر به گونه‌ای باشد که در صورت استفاده، اصل آن از بین برود- مانند میوه و غذا- عاریه دادن آن صحیح نیست و می‌توان آن را «باحه» کرد.

عاریه طلا و نقره

اصل در عاریه، عدم ضمان مستعیر است. اما قانون‌گذار مواردی را استثناء کرده می‌گوید:

«در عاریه طلا و نقره اعم از مسکوک و غیرمسکوک، مستعیر ضامن است هر چند که شرط ضامن نشده و تعدی و تفریط هم نکرده باشد».

[\[۳۶\]](#) مفاد ماده ۶۴۴ قانون مدنی

این به جهت ارزش زیاد طلا و جواهرات است که قانونگذار را وادار کرده است، حمایت بیشتری از صاحب طلا و نقره بکند. البته در عاریه طلا و نقره می‌توان شرط عدم ضمان کرد.

نوع عقد عاریه

عاریه نیز مثل **ودیعه**، **عقدی جایز** است که هر کدام از «معیر» و «مستعیر» هر **وقت** خواست می‌تواند **مال** را پس بگیرد یا پس دهد.

تفاوت عاریه با ودیعه

تفاوت عاریه با ودیعه در این است که منظور از ودیعه **حفظ** و نگه داری مال است و مستودع **حق تصرف** ندارد، ولی منظور از عاریه این است که مستعیر در مال تصرف نماید.

حکم تلف شدن عین مستعاره

عین مستعاره نیز مثل ودیعه در **دست** مستعیر **امانت** است و در غیر صورت **تعدي** و **تفریط** **ضامن** نمی‌باشد، مگر این که **طلا** یا **نقره** و یا «**عاریه مضمونه**» باشد؛ یعنی هنگام عاریه دادن، **شرط** کرده باشند که در صورت **تلف** یا **معیوب** شدن مال، مستعیر ضامن است، اگر چه **تعدي** و **تفریط** نکرده باشد.
[۱] **تحریر الوسیله**، ج ۱، ص ۵۹۴، مسأله ۱۲.

منابع جهت مطالعه

- (۱) امامی، سید حسن؛ حقوق مدنی، تهران، کتلیف‌روشی اسلامی، ۱۳۷۶، چاپ سیزدهم، ج ۲، صص ۱۹۰-۱۸۰.
- (۲) انصاری، مسعود؛ دانشنامه حقوق خصوصی، تهران، محراب فکر، ۱۳۸۴، چاپ اول، ج ۲، ص ۱۳۴۳.
- (۳) مدنی، سیدجلال‌الدین؛ حقوق مدنی، تهران، پایدار، ۱۳۸۵، چاپ اول، صص ۱۴۰-۱۳۳.

پانویس

۱. [↑](#) **تحریر الوسیله**، ج ۱، ص ۵۹۱.
۲. [↑](#) مفاد ماده ۶۳۸ قانون مدنی
۳. [↑](#) مفاد ماده ۶۳۹ قانون مدنی
۴. [↑](#) مفاد ماده ۶۴۶ قانون مدنی
۵. [↑](#) مفاد ماده ۶۴۰ قانون مدنی
۶. [↑](#) مفاد ماده ۶۴۷ قانون مدنی
۷. [↑](#) مفاد ماده ۶۴۲ قانون مدنی
۸. [↑](#) مفاد ماده ۶۴۴ قانون مدنی
۹. [↑](#) **تحریر الوسیله**، ج ۱، ص ۵۹۴، مسأله ۱۲.

منابع

[کتاب آشنایی با ابواب فقه](#)، ص ۸۹.
[پژوهشکده باقر العلوم](#).

رده‌های این صفحه: [عاریه](#) | [عقود](#) | [فقه](#) | [مقالات پژوهش](#)